

ถอดสูตรความสำเร็จเพื่อการสร้างชุมชนสุขภาวะทางเพศ
เหมาะสำหรับการขับเคลื่อนงาน
เพื่อพัฒนาระบบช่วยเหลือสังคมที่มีประสิทธิภาพ

กลไกประสาน แหล่งเรียนรู้และระบบส่งต่อ

เรียนเพื่อรู้ ดูแล้วทำได้ ถอดสูตรความสำเร็จเพื่อการสร้างชุมชนสุขภาวะทางเพศ

พิมพ์ครั้งที่ 1	มีนาคม 2562
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัทซัคเซสพับลิเคชั่น จำกัด
คณะทำงาน	ผศ.ดร.กนกวรรณ ธราวรรณ ปิยภา เมืองแมน ปัทมาพร พูนมีทรัพย์ ชลธยา ทรงรูป อุไรรัตน์ หน้าใหญ่ นันทยา คาทาสี วรรณภา เวณุอาธร ภษมา สัตยาหุรักษ์ เพชรลัดดา แก้วจิ้น
บรรณาธิการ	มูลนิธิสร้างสุขภาวะ
รูปเล่ม	เพชรรัตนา แก้วจิ้น
จัดพิมพ์โดย	มูลนิธิสร้างสุขภาวะ (สคส.)

คำนำ

แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ ดำเนินงานโดยมูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มุ่งให้ทุกคนมีวิถีทางเพศที่เป็นสุขและปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง และใช้การทำงานแบบมีส่วนร่วมและลงมือทำได้จริงของทุกคน จนสามารถสร้างพื้นที่ต้นแบบชุมชนสุขภาวะทางเพศจำนวน 12 พื้นที่ ใน 9 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน มหาสารคาม กาฬสินธุ์ นครราชสีมา และสงขลา จนเกิดเป็นหนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้"

ทั้ง 12 เรื่องเป็นการขับเคลื่อนงานสุขภาวะทางเพศในชุมชนที่แตกต่างกัน ตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน ที่สำคัญ ทั้ง 12 พื้นที่นี้ ทีมทำงานผ่านการอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการปรับฐานคิดมุมมอง "เรื่องเพศเชิงบวก" มาแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นลำดับแรกของการทำงานในการสร้างให้เกิด "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" โดยการมีส่วนร่วมของคนในระดับต่างๆ ตามแบบ "โมเดลเชิงนิเวศวิทยา"

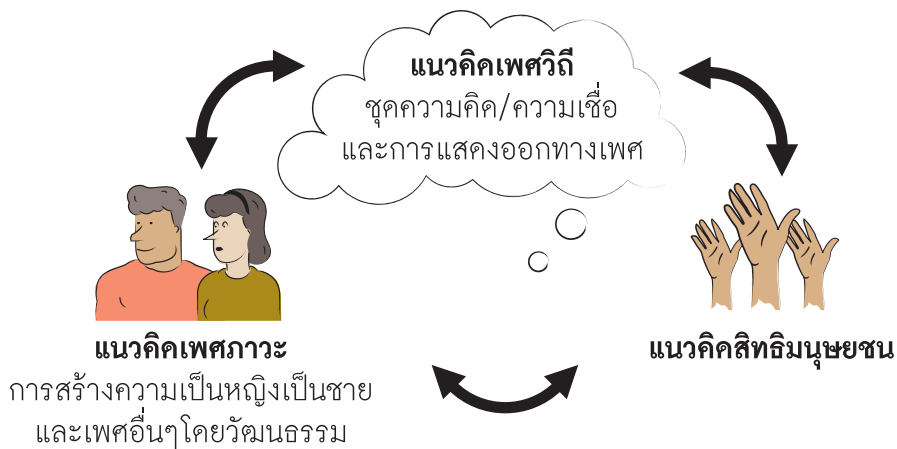
ท้ายนี้ ผู้จัดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้" จะเป็นประโยชน์และสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศได้ไม่มากนักน้อย

มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

ความสำคัญของแนวคิด “เรื่องเพศเชิงบวก”

เพื่อให้เกิด "ชุมชนต้นแบบสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ" คนทำงานควรมีความเข้าใจตรงกันถึงการสื่อสาร "เรื่องเพศเชิงบวก" ว่า

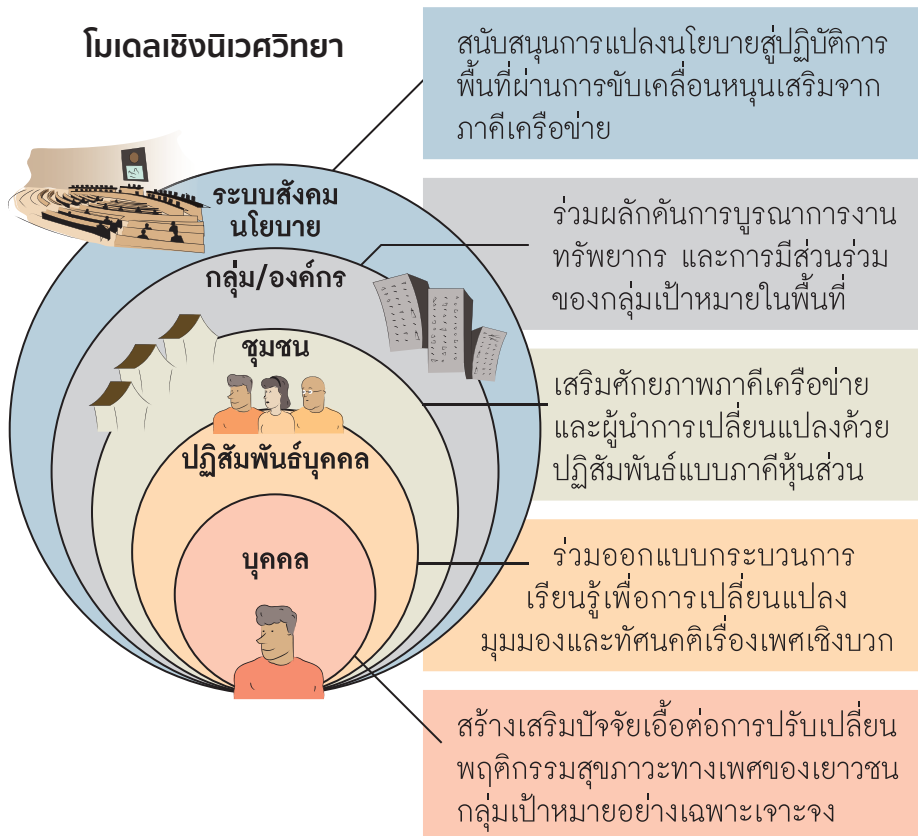
- เรื่องเพศ ไม่ใช่แค่เรื่องเพศสัมพันธ์ แต่ยังมีมิติด้านสุขภาพ ทัศนคติ รวมถึงทักษะการใช้ชีวิตที่จำเป็นต้องเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย
- เรื่องเพศไม่ใช่เรื่องส่วนตัว หรือเรื่องของคนในครอบครัว แต่เป็นเรื่องของทุกคนในชุมชนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมรอบให้เป็นสังคมที่ทุกคนมีชีวิตเป็นสุขและปลอดภัย
- การพูดคุยเรื่องเพศ ใช้การชี้ให้เห็นประโยชน์ ไม่ใช่การบังคับข่มขู่ซึ่งอาจนำไปสู่การทำลายต่อต้าน
- ผู้ที่ประสบปัญหาไม่ใช่ "ตัวปัญหา" แต่คือคนที่ "กำลังเผชิญปัญหา"

รู้จัก เข้าใจโมเดลเชิงนิเวศวิทยา กับการสร้าง “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

โมเดลเชิงนิเวศวิทยา เป็นโมเดลที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ด้วยการจัดระบบตั้งแต่ระบบสังคมจนถึงระดับบุคคลให้มีความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองและมีทัศนคติที่ดีในเรื่องเพศ

ในการทำงานสร้าง “ชุมชนต้นแบบสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ” จำเป็นต้องทำงานกับคนทุกภาคส่วนทั้งระบบที่อยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิด “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ในทุกระดับ

“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” เพื่อร่วมทางคนสำคัญ ในการสร้าง “ชุมชนต้นแบบ”

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เหมือน “นักจัดการเชิงกลยุทธ์” ทำหน้าที่ประสานบริหารจัดการภาคีเครือข่าย ออกแบบกิจกรรม กระบวนการทำงานให้เฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย ขับเคลื่อนและผลักดันแผนปฏิบัติการ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายตามแผนการดำเนินงาน โดยใช้กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีหุ้นส่วน 3 ระดับ คือ

1. **ภาคียุทธศาสตร์** คือ ผู้กำหนดนโยบาย สนับสนุน เอื้อทรัพยากรคนงบประมาณให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมถึงบอกต่อการทำงานให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เพื่อขยายผลการทำงานให้กว้างขวางขึ้น
2. **ภาคีสันับสนุน** คือ ผู้สนับสนุนทรัพยากรด้านคน วิชาการ เปิดพื้นที่อนุมัติให้มีการดำเนินงานในชุมชนได้ รวมถึงเป็นคนในชุมชนยอมรับนับถือ
3. **ภาคีปฏิบัติการ** คือ ผู้จัดบริการให้ความช่วยเหลือเยาวชนทุกด้าน สามารถเข้าถึงเยาวชน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคิพพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

คุณสมบัติที่จำเป็นของ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

มีความรู้รอบค่าน
เรื่องเพศ

มีทักษะคิดวิเคราะห์รากเหง้า
เชิงวัฒนธรรมและเชิงโครงสร้าง
ทางสังคม ซึ่งเป็นเป็นปัญหา
ต้องยั่งยืน

มีทัศนคติเรื่องเพศ
เชิงบวก

มีทักษะการทำงาน
กับภาคีอย่างมีส่วนร่วม

มีทักษะสื่อสารเชิงบวก

มีทักษะออกแบบกระบวนการ
เรียนรู้เพื่อสร้างการ
เปลี่ยนแปลง

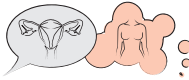
“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” สร้างได้ด้วยวัฒนธรรมการทำงาน 7 ด้าน

1. กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม มีเป้าหมายตรงกัน มีความเข้าใจหลักการแนวทาง และกระบวนการทำงานให้ถึงเป้าหมายร่วมกัน

2. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้พัฒนานวัตกรรม
โดยดึงศักยภาพคนทำงานให้ได้ทดลองอย่างอิสระ เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้มาสู่การพัฒนางานได้อย่างเต็มที่

3. เข้าใจเรื่องเพศเชิงบวก
ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์จากการจำลองสถานการณ์ในสังคม

4. เสริมทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ สนับสนุนให้เข้าร่วมการอบรมเพื่อขยายมุมมองและทักษะในการทำงาน และให้โอกาสได้ร่วมประชุมระดับชาติและนานาชาติ

5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนแบบเสริมพลังใจ
โดยใช้เวทีถอดบทเรียนเป็นระยะ ให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย เติบโตประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ภาคีได้เรียนรู้และมีแนวทางปรับปรุงการทำงาน

6. ใช้การเชื่อมโยงกับภาคีที่หลากหลาย ผ่านการนำเสนอผลงานในเวทีประชุมต่างๆ เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์กับคนจากต่างพื้นที่

3 กลยุทธ์สำคัญ สำหรับ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

- การจัดการกลไกภาคี
- การจัดบริการที่หลากหลาย
- การพัฒนาทักษะ

กลไกประสานแหล่งเรียนรู้และระบบส่งต่อ

โครงการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อสุขภาวะทางเพศ อ.ภูจินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ โดยกลุ่มอักษทองแห่

พื้นที่โครงการ : ต.จุมจัง อ.ภูจินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

กลยุทธ์หลักที่ใช้ : กลยุทธ์จัดการกลไกภาคีเครือข่าย และกลยุทธ์จัดบริการหลากหลาย

กลุ่มอักษทองแห่ เป็นกลุ่มภาคประชาสังคมที่มีประสบการณ์ดำเนินงานสร้างเสริมชุมชนสุขภาวะทางเพศด้วยการขับเคลื่อนงานผ่านกลไกต่างๆ จนทำให้อำเภอกุฉินารายณ์ได้รับการรับรองเป็น "อำเภออนามัยการเจริญพันธุ์" จากสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย พ.ศ.2558

เป้าหมายการทำงาน คือ สร้างแหล่งเรียนรู้สุขภาวะทางเพศ และระบบช่วยเหลือส่งต่อที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นให้ อสม. ซึ่งเป็นกลุ่มครัวเรือน และแกนนำเยาวชน หรือ "นักสื่อสารสุขภาวะทางเพศ" มีบทบาทเป็น "นักปฏิบัติการ" ขับเคลื่อนงานร่วมกันเพื่อให้การดำเนินงานเรื่องสุขภาวะทางเพศ จนพัฒนาเกิดขึ้นเป็นระบบช่วยเหลือส่งต่อที่มีประสิทธิภาพต่อไป

แนวทางการพัฒนาศักยภาพ ครูไต่บ้าน สู่การเป็นนักปฏิบัติการเรื่องเพศเชิงบวก

- จัดอบรมเสริมความรู้การสื่อสารเรื่องเพศเชิงบวก และการให้คำปรึกษาที่เป็นมิตร

- ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์วัยรุ่น เพื่อออกแบบ กิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่

- จัดบริการในสถานพยาบาล และในชุมชนหลาย รูปแบบ เช่น การกระจายถุงยางอนามัย โรงหนัง สร้างรัก

- ร่วมกันถอดบทเรียนการดำเนินงานศูนย์บริการที่เป็นมิตร

บทบาทของภาคีเครือข่าย ในการขับเคลื่อนประสานงานและส่งต่อ

หน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ

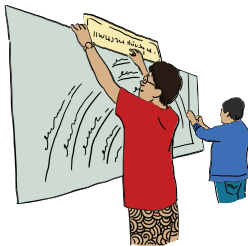
- ติดตามการดำเนินงาน และสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (พชอ.) และนโยบายอำเภออานามัยเจริญพันธุ์

- ผลักดันและสนับสนุนงานสร้างเสริมสุขภาพทางเพศ เข้าสู่กองทุนสุขภาพตำบล และเทศบาลของเทศบาล

- ร่วมกำหนดแนวทางในพื้นที่สู่การปฏิบัติตามแผนงาน และติดตามผลการดำเนินงาน

- มีแผนงานให้การสนับสนุนงบประมาณในการอบรมผู้นำชุมชนทั่วทั้งอำเภอ

ครู อสม. ผู้นำชุมชน และเยาวชน

- สนับสนุนให้มีกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพทางเพศในโรงเรียน และพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้เป็นแกนนำเยาวชน
- ร่วมกำหนดแนวทางในพื้นที่ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการแบบบูรณาการ โดยการประสานแผนและติดตามผลการดำเนินงานร่วมกัน

กลุ่มชักหนองแ้

- บริหารจัดการโครงการ

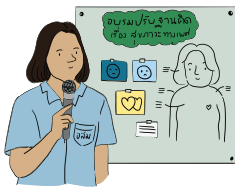
- ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการโครงการ

- พัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชน

กระบวนการทำงาน ที่นำไปสู่จุดบริการ “เอื้อนสุขศาลา”

"เอื้อนสุขศาลา" เป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาวะทางเพศในชุมชนที่เป็นมิตรสำหรับวัยรุ่น ออกแบบโดยคำนึงถึงพฤติกรรมของท้องถิ่น โดยมีกระบวนการทำงานแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระหว่างการทำงานเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศกับระบบส่งต่อช่วยเหลือ ประกอบด้วย

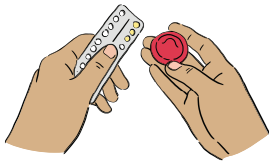
1. กระบวนการขยายแนวความคิดเรื่องเพศ

- อบรมปรับฐานคิดเรื่องสุขภาวะทางเพศ

2. กระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศ

- พัฒนาชุมชนต้นแบบสุขภาวะทางเพศ

- สนับสนุนชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้
รักอย่างปลอดภัย

- การประเมินผลโครงการ

- กิจกรรมพาลงสัญจร กินข้าวเย็นและ
ชวนคุยทำความเข้าใจเรื่องเพศเชิงบวก

3. กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายให้เข้มแข็ง

- เวทีพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาวะทางเพศระดับตำบล

- การประชุมคณะทำงานระดับตำบล
- การประชุมคณะทำงานระดับอำเภอ

4. กระบวนการพัฒนาระบบช่วยเหลือ และส่งต่อ

- กิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหา เพื่อพัฒนาความร่วมมือ ด้านสุขภาวะทางเพศ

- เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาจากการทำงานในระบบการช่วยเหลือส่งต่อ

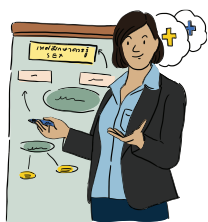

- การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ "เฮือนสุขศาลา" ให้เชื่อมโยงกับระบบส่งต่อ

ความรู้และทักษะที่จำเป็น สำหรับการทำงานประสานกลไก

- การมีทักษะประสานความร่วมมือและบริหารจัดการอย่างบูรณาการงานตามรูปแบบกลไกคณะทำงานระดับต่างๆ

- ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการจัดการเรียนรู้ ปรับฐานคิดมุมมองเรื่องเพศ และการป้องกันแก้ไข ปัญหาเอดส์/เพศ/อนามัยเจริญพันธุ์

- การออกแบบกิจกรรมที่เข้าถึงกลุ่มเยาวชน และสอดคล้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมและการสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ เช่น พาแลงสัญญาณ หนังสืงสร้างรัก ไลน์ FB-LIVE

- การมีแนวทางผลิตสื่อหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการดำเนินงานของเอ็นจิสูศศาลาแต่ละแห่ง

หน่วยงานพื้นที่ :

กลุ่มฮักหนองแ้ง

ผู้ประสานงาน

นายอนัน แยมสมัย

58 หมู่ที่ 15 ต.จุมจัง

อ.ภูผินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ 46110

หน่วยงานหนุนเสริมพื้นที่ :

มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

86/58 โครงการวิชั่นสมาร์ตซิตี้ ถนนนครินทร์

ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ : 02 525 4922-23

โทรสาร : 02 525 4938

หนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณทำได้"

ถอดสูตรความสำเร็จการทำงาน

ของพื้นที่ต้นแบบชุมชนสุขภาวะทางเพศ ประกอบด้วย

1. เยาวชนรุ่นใหม่ นักสื่อสารเรื่องเพศ (เชียงราย)
2. อสม.นักสื่อสารสุขภาวะทางเพศแห่งชุมชนชาติพันธุ์ (เชียงราย)
3. แนวทางการทำงานกลไกตำบลสุขภาวะทางเพศ (เชียงราย)
4. บริการที่เป็นมิตรแบบเสริมพลังแม่วัยรุ่น (เชียงใหม่)
5. กศน.พูดเรื่องเพศอย่างปลอดภัย (เชียงใหม่)
6. สร้างนักวิจัยชุมชน ร่วมแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (แม่ฮ่องสอน)
7. พื้นที่เรียนรู้เรื่องสุขภาวะทางเพศในสถานประกอบการ (ลำพูน)
8. กลไกเกื้อกูลตามธรรมชาติในชุมชน (พะเยา)
9. พัฒนา อสม.สู่การเป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ (มหาสารคาม)
10. การออกแบบสื่อเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพื้นที่สื่อสารเรื่องเพศเชิงบวก (นครราชสีมา)
11. กลไกประสานแหล่งเรียนรู้และระบบส่งต่อในชุมชน (กาฬสินธุ์)
12. โรงเรียนประถมต้นแบบสุขภาวะทางเพศ (สงขลา)

